

als bewegend beginsel, speurt ook Mantegazza deze macht der liefde tot in de laagste sferen der Schepping Zie zijn *Physiologie der Liebe*. Deutsch von Dr. Eduard Engel. Jena Costenoble 3e Aufl. S. 21. Maar vooral dient hier opgemerkt hoe ook Milton, de volbloed Calvinist uit Cromwells dagen, gelijke beteekenis aan de Liefde, en met name aan de liefde van man en vrouw toekent als Cats. Ook hierin spreekt beider Calvinisme Zie zijn: *Exposition of places of Scripture which treat of marriage*, Prose Works. Bohn. Londen III. p. 315—433. En niet minder zijn *Treatise on the doctrine and discipline of Divorce* Ibid. III. 169 v. v. Cf. CARRIÈRE. Die Kunst in Zusammenhang der Culturentwicklung. IV. p. 673.

¹¹²⁾ Van het laatste deel van den Trouwingh, genaamd: Lofsang op het geestelijk huwelijk van Godes Sone, zegt Cats zelf in zijn opdracht aan zijn dochters, dat „het verre het beste deel is”, en dat het „alle huwelijken”, ja „al dat 'smenschen hart vernoegen can geven” in zich bevat. Het is geen stoplap, die er achter komt, maar heel het werk vindt er zijn sluitsteen in. Cats had aan de Heilige Schrift deze opvatting der liefde als één in heel de schepping ontleend. Door de Heilige Schrift was ons volk eraan gewend, om alle verbinding en saamvoeging op aarde en in den hemel als openbaring van echtelijke liefde te beschouwen, en langs deze scala den band tusschen God en mensch, tusschen Christus en zijn kerk, tusschen lichaam en ziel, tusschen man en vrouw, tusschen de elementen der natuur, ja tot in de aantrekkingskracht der stoffjes als één machtige goddelijke gedachte te eeren. Deze heel het leven saamvattende gedachte koos Cats tot het thema voor zijn zangen, en zelfs de sexueele draad, die door zijn Liefde heen loopt, is evenzeer streng Schriftuurlijk, en volstrekt niet uit de Renaissance. Zie Ed Dr Van Vloten. Deel II. p. 323. Om dit te gevoelen, vergelijkte men met Cats de manier waarop b. v. Ernst Platner het sexueele element in de kunst brengt. „Das Weib ist das Mittelpunkt der Schönheit. Wir nennen schön alles was mehr oder weniger Aehnlichkeit hat mit dem Reiz der Geschlechtsbetrieebes” Zie zijn *Vorlesungen über Aesthetik* Leipzig 1836, aangehaald bij ZIMMERMANN, *Gesch. des Aesthetik*, Wien 1858. p. 204. Nog bonter maakte het onze Hemsterhuis, die waagde te zeggen, dat alle dweepers, in hun sterk gespannen artistisch leven „von welchen Art ihre Regungen auch gewesen, sie in jenen Theilen werden gefühlt haben, in die schon Plato den Sitz des Begehrens setze.” Aangehaald naar de vertaling bij ZIMMERMANN o. l p. 305.

¹¹³⁾ Cats schrijft nimmer, zooals Bilderdijk, eigenlijke *Erotica*. Den toelag om den sexueelen hartstocht vrij te maken en te veredelen door de *Kabızıcı* der poëzie, gelijk Bilderdijk dit kunststreven zoo schoon teekent in zijn voorrede op zijn *Verlustiging*, Leiden en Amsterdam, 1781. p. 1, 2, en in zijn *Bloempjens* 1785. p. 3, 4, had Cats nimmer. Al wat hem verweten kan worden, is dan ook, dat hij, tamelijk naakt bespreekt, wat men thans liever toedekt en verzwijgt; en dit soms wat guitig doet. Dit laatste nu mócht misschien in zijn genre niet; maar voor het eerste vond hij zijn voorbeeld en in de Heilige Schrift en in de gewoonte dier dagen. Er sprak nog meer natuur in ons volk. Vergisse men zich niet; de hartstocht, dien het hier geldt, is toch te machtig om doodgezwegen te worden. En als er dan vragen te beantwoorden zijn, is een geslacht, dat bij Vader Cats zijn antwoord haalt, er allicht beter aan toe, dan een preutsch nufjesgroepje, dat zijn wijsheid van het kostschool meebrengt of steelt uit verboden romans.

¹¹⁴⁾ In de voor-reden, op zijn Sinne- en minnebeelden beroept Cats zelf zich op de Gnomische literatuur der Heilige Schrift, en zelfs op de gelijkenissen van Christus. Kwalijk kan dan ook ontkend, dat met name in de Gelijkenissen de